

Денис КРАСНОСІЛЕЦЬКИЙ,

orcid.org/0000-0001-7163-5239

кандидат історичних наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Університету економіки і підприємництва

(Хмельницький, Україна) *DK_24@i.ua*

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ОТАМАНА Я. ГОЛЮКА (ГАЛЮК, ГОЛЯК, «БАЙДА», ГАЛАК-МАЛИНІВСЬКИЙ)

Стаття присвячена питанню дослідження біографії Я. Голюка. Він здобув славу отамана антибільшовицького повстанського руху селян у 1921–1925 рр. Мета статті полягає у висвітленні, на основі аналізу джерел та історіографічного доробку, біографічного матеріалу Якова Голюка.

Завдяки публікаціям К. Завальнюка та Р. Ковалю, присвячених біографії Якова Гольчевського («Орел», Гальчевський), маємо змогу знайти деякий біографічний матеріал про Якова Голюка. На основі свідчень дружини Голюка – Олександри Феопанівни Кирияченко маємо змогу дізнатися про початок його повстанської діяльності у 1921 р. Яків сформував свій повстанський загін і мав прізвисько «Байда». Нами з'ясовано, що деякий час Яків Голюк очолював Женишківецьку підпільну організацію замасковану під «Просвіту». «Просвіта» села Женишківці надавала всіляку підтримку повстанцям загону Голюка, організовувала селян для нападів на сусідні поселення, підтримувала зв'язок з петлюрівськими агентами в Польщі. Яків Голюк теж перетинав кордон з метою отримання інформації від екзильного уряду Української Народної Республіки. В 1922 р. він увійшов в підпорядкування отамана Якова Гольчевського. Зосереджено увагу на діяльності Голюка під командуванням Гольчевського. Зроблена спроба простежити рух повстанців Якова Голюка у 1922 році, хоча це доволі важко зробити через часту спільну його діяльність з Яковом Гольчевським та підзвітними йому старшинами. В складі об'єднаного загону під проводом Гольчевського він здійснював напад на м. Бар та інші населені пункти. Радянські службовці доклали максимум зусиль у переслідуванні повстанців Голюка. Описано антибільшовицьку повстанську діяльність Якова Голюка у вересні 1922–1925 рр., коли Яків Гольчевський знаходився за кордоном. Простежена градація кількісного складу загону, тому що селяни не постійно перебували у ньому. Досліджено особисте життя Якова Голюка. З'ясовано його життєвий шлях в Західній Україні.

Ключові слова: Яків Голюк, антибільшовицький повстанський рух, отаман.

Denys KRASNOSILETSKYI,

orcid.org/0000-0001-7163-5239

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Disciplines

University of Economy and Enterprise

(Khmelnyskyi, Ukraine) *DK_24@i.ua*

LIFE HISTORY OF OTAMAN YA. HOLYUK (HALYUK, HOLYAK, “BAYIDA”, HALAK-MALYNIVSKYI)

The article is sanctified to the question of research of biography of Y. Holyuk. He got glory of ataman of antibolshevist insurgent motion of peasants in 1921–1925. Aim of the article consists in illumination, on the basis of analysis of sources and historiography work, biographic material of Yakiv Holyuk. Due to the publications of K. Zavalnuk and R. Koval of devoted biographies of Yakiv Holchevskiy (“Eagle”, Halchevskiy), have the opportunity to find some biographic material about Yakiv Holyuk.

On the basis of certificates of wife of Holyuk Oleksandry Feofanivny Kyryyachenko have the opportunity to know about beginning of him insurgent activity in 1921. Yakiv formed his insurgent detachment and had a nickname “Bayida”. It is found out by us, that some time Yakiv Holyuk headed of Zhenyshkivtsi underground organization disguised under “Inlightening”. The education of the village of Zhenyshkivtsi provided all kinds of support to the rebels of the detachments, organized the peasants for attacks on neighboring settlements, and maintained contact with Petliura agents in Poland. Yakiv too crossed a border with the aim of receipt of information from the government-in-exile of Ukrainian People's Republic. In 1922 he entered the submission of ataman of Yakiv Holchevskiy. Attention is concentrated on activity of Holyuk under the command of Yakiv Holchevskiy.

Done attempt to trace motion of insurgents of Yakiv Holyuk in 1922, although it is sufficiently difficult to do through his joint frequent activity with Yakiv Holchevskiy and accountable to him petty officers. In composition of the incorporated

detachment under the direction Holchevskiy he carried out attacking of Bar and other population points. Soviet office workers made a push at most in pursuit of insurgents of Holyuk. Antibolshevist insurgent activity of Yakiv is described Holyuk in September 1922–1925, when Yakiv Holchevskiy was abroad. Traced gradation of quantitative composition of detachment, because peasants not constantly were in him. The personal life of Yakiv is investigational Holyuk. He is found out course of life in Western Ukraine.

Key words: Yakiv Holyuk, the antibolshevist insurgent motion, the ataman.

Постановка проблеми. Понад три десятиліття років незалежності України сприяли активній пошуковій роботі краєзнавців, публіцистів, письменників, науковців у дослідженні досі замовчуваних правдивих сторінок нашої історії, про що в радянські часи, під загрозою смерті, заборонено розповідати, навіть, у колі родини. Так, дослідники знайшли чимало фактів легендарності і героїзму незборимої нації українців, що спроможні здивувати увесь світ. Переконливим у цьому стало дослідження біографії Якова Семеновича Голюка (Галюк, Голяк, «Байда», Галак-Малинівський, бл. 1895–1963), який здобув славу отамана повстанського загону у складі повстанського з'єднання отамана Якова Васильовича Гольчевського.

Аналіз джерел, останніх досліджень і публікацій. Дослідники К. Завальнюк, Т. Стецюк, Р. Коваль звернули увагу на біографію Якова Голюка. Цінними джерелами є мемуари Я. Гальчевського-Войнаровського «Проти червоних окупантів», Витяг із протоколу допиту О.Ф. Галюк-Кириаченко від 16 липня 1924 р., невеличкі мемуари О. Майборода «Нове про отамана «Байду-Голюка». Чимало джерел про повстанську боротьбу Я. Голюка містяться у збірнику документів і матеріалів «Поділля і Південно-Східна Волинь в роки Української революції (1919–1921) і повстанського руху під проводом Я. Гальчевського (1921–1924)». Ці відомості вкрай важливі для дослідження біографії Якова Голюка, вони потребують систематизації.

Метою даної роботи є дослідження і висвітлення біографії отамана Якова Голюка.

Виклад основного матеріалу. Яків Семенович Голюк (Галюк) народився бл. 1895 р. у с. Гармаки Летичівського повіту Подільської губернії, нині Барської міської територіальної громади Жмеринського району Вінницької області.

До 17 вересня 1915 р. служив у Жмеринській поштово-телеграфній конторі. Яків брав участь у Першій світовій війні (Завальнюк, 2005: 40). У 1918 р. він побрався з Олександром Феоданівною Кириаченко, 1890 р.н. З 1910 по 1915 рр. вона була заміжня за вчителем з с. Шийнці. Залишившись вдовою, Олександра Феоданівна не змогла господарювати самотійно й тому вдруге вийшла заміж. З Яковом Голюком вона познайо-

милася під час відвідування односельців. Тоді, у 1918 р. він служив членом Летичівської земської управи. У тому ж році, при австрійцях, Якова звинуватили в більшовизмі й заарештували. Три місяці він провів в ув'язненні у м. Жмеринка. Суд виправдав Якова, тоді він повернувся до дружини в с. Женишківці (Завальнюк, 2012: 196; Красносілецький, 2026: 214). В 1919 р. він був головою Летичівської повітової земської управи (Завальнюк, 2005: 40). За не підтвердженими даними був молодшим старшиною Київської дивізії Армії УНР.

З приходом більшовиків працював волосним уповноваженим у с. Женишківці (Завальнюк, 2012: 196; Красносілецький, 2026: 215). Згодом він долучився до антибільшовицького повстанського руху селян. За ним приїхали чекісти, тому він втік з дому. Дружина не розділяла погляди свого чоловіка, який був щирим українцем. Через два тижні Яків прийшов в сад до односельця, Івана Мазура. Через якогось хлопчика він викликав Олександру на побачення. В товаристві Якова були «Хмара» (С. Хмара) та Сич. Надвечір, в сад Ісакова по яблука прибули чотири червоноармійці. Повстанці здійснили на них напад, забрали зброю та коней й відпустили їх. Один з червоноармійців, Микола Карабчевський, перейшов на бік повстанців. Повстанці залишили с. Женишківці (Завальнюк, 2012: 196; Красносілецький, 2026: 215).

Яків Голюк (можливо, спільно з Семеном Харченком) деякий час очолював Женишківецьку підпільну організацію замасковану під «Просвіту», яка діяла у 1919–1922 рр. До неї входило чимало повстанців, які організовували виступи на підтримку УНР (Завальнюк, 2012: 147).

Відомо, що Яків сформував свій повстанський загін і мав прізвисько «Байда». 9 травня 1922 р. загін отамана Якова Голюка чисельністю 30 осіб дислокувався поблизу станції Комарівці Летичівського повіту. Під виглядом червоноармійців туди прибув загін отамана «Орла» (Яків Гольчевський). Злякавшись, Яків Голюк відступив у ліси і лише наступного дня приєднався до повстанців «Орла», чисельність яких складала близько 190 осіб. Яків Голюк, щойно повернувшись з Польщі, переконав Гольчевського, що сподіватися на плідну допомогу із-за кордону не варто, бо еміграція була у

скрутному становищі (Гальчевський-Войнаровський, 1941, ч. 2: 57–59).

12 травня «Орел» залишив отамана Голюка, якого призначив комендантом 1-ї Подільської кінної бригади. Згодом Гольчевський визначив географію діяльності цього загону (Летичівський, Кам'янецький, Проскурівський, Могилівський повіти) й збільшив його чисельність до 52 вершників (Гальчевський-Войнаровський, 1941, ч. 2: 61).

13 травня загін Голюка вирушив у напрямку міста Деражня. 14 травня під виглядом червоноармійців він пройшов через села Коричинці і Комарівці. В останньому здійснив напад на кооператив і попрямував у с. Радівці, а далі – на Радивецькі хутори, де зупинився на увесь день. Згодом повстанці рушили лісом до с. Стара Гута і пройшли через с. Нова Гута, Ленецьке. В с. Сахни 17 травня вони здійснили напад на загін 10-го кавалерійського полку й далі попрямували до – сіл Майдан-Сахнянський – Майдан-Літинський – Кусиківці – Майдан-Грузький (вступили в сутичку з розвідкою 9-го кавалерійського полку Червоної армії) – Пиківська Слобідка (18 травня). В ніч з 18 на 19 травня загін повстанців здійснив напад на Уладівську гуральню, де вбито більшовицького службовця, звідти попрямував у с. Пиківська Слобідка, де був наздогнаний та атакований загоном 9-го кавалерійського полку Червоної армії. Далі повстанці попрямували через с. Нова Гута, зупинилися на Кожухівських хуторах, попрямували до с. Зіньківці, де стояли до вечора. А потім – через с. Багошівка, Медведівка, Березівка, Майдан-Вербецький (20 травня) Подільської губернії. Проїхавши через с. Багришівка, біля с. Майдан-Сахнівський, повстанці під проводом Голюка натрапили на загони 9- та 10-го червоноармійських полків (Красносілецький, 2020: 50–51). Згодом на станції Комарівці Летичівського повіту загін Голюка об'єднався із загоном Гольчевського. Невдовзі під тиском 1-ї дивізії Червоного козацтва повстанці відступили до Зіньківського лісу, де вступили у бій. З часом вони розділилися: загін Голюка попрямував у Кам'янецький повіт (Красносілецький, 2020: 53).

5 червня 1922 р. близько 100 повстанців (ймовірно, під проводом Голюка) зайняли с. Слобідка Охримовецька. Далі вони попрямували у с. Нові Нетечинці (Завальнюк, 2012: 82). 6 червня бійці Голюка здійснили напад на містечко Вінківці, після чого попрямували у с. Осламі.

20 червня загін Якова Голюка приєднався до загону Гольчевського у селі Слобода-Ходацька Летичівського повіту. Потім повстанці перебу-

вали у Довгому лісі (ліс Циганівка). У той час в загоні Голюка було присутньо 70 осіб. Він вирушив в Новоушицький повіт, але за тиждень повернувся до м. Ялтушків (Красносілецький, 2020: 55; Завальнюк, 2012: 68–73; Поділля, 2015: 482–483). В ніч з 26 на 27 червня загін Голюка в складі 120 осіб здійснив напад на цукровий завод містечка Ялтушків, а потім – й на саме містечко (Красносілецький, 2020: 55).

На початку липня загін із 20 бійців отамана Ковальського (Ковалевський) із містечка Вовковинці приєднався до загону під командуванням Голюка. 5 липня повстанці затримали двох червоноармійців 24-го Кавалерійського полку. Їх було обеззброєно, побито, але звільнено (Поділля, 2015: 483).

6 липня 1922 р. повстанці Голюка здійснили напад на містечко Вінківці, а потім – на с. Осламі. Далі вони попрямували у с. Курники – Потарнава – Філянівка. О 2-й годині 7 липня повстанці виявили двоє випадкових червоноармійців. Вони поранили одного з них та вбили одного коня. Повстанці попрямували до с. Козарівка.

11 липня загін Голюка здійснив напад на с. Солобківці, вбито 7 міліціонерів (Коваль, 2000: 169). Згодом він розділювався на дві групи: 1-ша відправилася у Летичівський, а 2-га – в Жмеринський повіти Подільської губернії.

Після нападу на с. Женишківці, 14 липня 1922 р. загін Голюка в складі 100 вершників пройшов через с. Старі Нетечинці, Слобідка Шелехівська (15 липня). Біля с. Гришки він об'єднався із загоном отамана П. Погиби і вирушив на Попівецькі хутори, де повстанці зарубали командира 71-ї бригади з чотирма радянськими службовцями. В районі с. Слобода-Ходацька відбувся черговий розподіл повстанців. Група під проводом Голюка в складі 22 осіб попрямувала в Новоушицький та Кам'янецький повіти Подільської губернії (Красносілецький, 2020: 60).

16 липня близько 50 вершників Голюка шукали радянських службовців в містечку Вінківці. Того ж дня повстанці здійснили напад на села Підлісний і Польовий Мукарів (Коваль, 2000: 169; Завальнюк, 2012: 87), після чого попрямували до с. Вихрівка. 17 липня біля с. Майдан-Морозівський близько 20 бійців загону Голюка вступили в бій з кінним загоном 72 (70)-го червоноармійського полку. Як наслідок, поранено 1-го та вбито 2-х червоноармійців, захоплено ручний кулемет.

24 липня загін отамана Голюка чисельністю 100 шабел дислокувався в лісі біля с. Морозів Новоушицького повіту (Красносілецький, 2020: 60–61; Поділля, 2015: 430).

25 липня загін Голюка в складі 30 вершників здійснив напад на с. Велика Струга, звідки попрямував до с. Куча. Наступного дня теж саме відбулося із с. Косиківці, а 27 липня – с. Шатава, Маківським цукровим заводом (Коваль, 2000: 169; Завальнюк, 2012: 90).

Щовечора Голюк організовував розвідницькі роз'їзди повстанців чисельністю 10–15 осіб, яким в Новоушицькому повіті допомагали навіть діти. Одного хлопчика затримали у м. Бар, де він збирав інформацію про чисельність військ. За його свідченнями, повстанці використовували декілька таких розвідників. У липні Голюк здійснив напад на м. Кам'янець-Подільський (Красносілецький, 2020: 61–64; Завальнюк, 2012: 90).

4 серпня загін Якова Голюка зустрівся з іншими загонами під проводом Я. Гольчевського для спільного нападу на м. Бар, який відбувся пізньої ночі. Після нападу, у с. Радівці, серед сп'янілої старшини спалахнула сварка. Тому Голюка та Харченка було роззброєно. На хуторах повстанці розділилися і загін Голюка попрямував у Кам'янецький округ (Поділля, 2015: 484).

5 серпня 25 (125) вершників Голюка були у с. Явтухи, Козарівка. Тоді повстанці проводили активну агітацію серед населення (Завальнюк, 2012: 102–103; Красносілецький, 2020: 65). 6 серпня вони відбили несподівану атаку червоноармійців біля с. Морозів.

12 серпня повстанці дислокувалися на хуторах біля містечка Вовковинці. Дивізіон та 4-а сотня 3-го полку Червоного козацтва вдалися до переслідування загону Голюка через села Стара Гута, Радівці, Васютинці, Лука Барська, Гришки, Голенищеве, Гришковецькі хутори (Коваль, 2000: 183; Завальнюк, 2012: 105–112; Красносілецький, 2020: 69).

13 серпня загін Голюка чисельністю близько 100 шабел перебував на хуторі Гайдук Летичівського повіту. Звідти він попрямував до м. Деражня. 14 серпня він здійснив напад на с. Кальня та місто Деражня. Після цього загін зайняв Вовковинецькі хутори та с. Згар Летичівського повіту. 15 серпня частина загону Голюка здійснила напад на села с. Божикивці, Женишківці, Вонячин, Адамівка, і 16 серпня вийшла до передмістя Деражні.

Голюк разом зі штабом попрямував в район сіл Буцні, Гута Летичівського повіту на Другий з'їзд повстанських загонів Поділля (15.08.1922 р.). Бригади Голюка та Лісового атакували червоноармійський загін в складі 300 осіб під командуванням товариша Кашина (Каша). Вбивши 30 із них, повстанці захопили 12 коней (Красносілецький, 2020: 69–70).

Далі повстанці попрямували у Бригідівський ліс, в Корабельний гай Зіньківської волості (Коваль, 2000: 198; Завальнюк, 2012: 115–122; Красносілецький, 2020: 69).

19 серпня загін Голюка в складі 50 осіб зайняв с. Божикивці (повторно, 17.08.), Шиїнці (вбито помічника начальника міліції і трьох міліціонерів), Женишківці, Курашівці (Завальнюк, 2012: 122).

Близько 125 повстанців Голюка продовжували активно пересуватися Женишківецькою волостю. 19 серпня розвідка з 10 осіб, озброєна ручними кулеметами вкотре з'явилася в околицях м. Деражня. Повстанці розпитували пастухів про чисельність червоноармійців у місті, прибуття бронепотяга. Почувши кулеметну стрілянину з боку міста, вони швидко втекли у напрямку сіл Шиїнці, Явтухи. В останньому під прикриттям місцевих жителів два дні дислокувався загін чисельністю 40 вершників. 20 серпня в с. Женишківці повстанці закликали населення до повстання, дорікаючи родичам заручників більшовицької влади в неминучій смерті. Наступного дня в 6 верстах південніше м. Деражня повстанці атакували співробітника ДПУ та революційної трійки. Але трагічною виявилася доля мешканця с. Женишківці Петра Мельника, який 21 серпня написав розписку пану отаману. Цим двадцятирічний П. Мельник зобов'язувався зібрати ще 10 хлопців і вступити до загону Голюка. Сплутавши спецзагін 3-го полку Червоної армії із повстанцями Голюка, він виявив свої антирадянські наміри, які були підкріплені розпискою. 22 серпня революційний трибунал постановив розстріляти П. Мельника, що і було зроблено (Красносілецький, 2020: 73).

20 серпня 1922 р. Я. Голюка підвищено до сотника (Коваль, 2017: 40). 21 серпня декількома групами загону Голюка повстанці почали приєднуватися до загону отамана Гольчевського біля Вовковинецьких хуторів. 23 серпня об'єднаний загін чисельністю близько 200 осіб розташовувався в лісі біля сіл Стара Гута Летичівського повіту і Чернелівецька Гута Жмеринського повіту.

25 серпня відбулася нарада відділів «Орла» чисельністю близько 250 осіб. Надвечір 25 серпня Голюк попрямував на північний захід за продовольством. Вранці 27 серпня, ймовірно загін Голюка чисельністю 40 осіб дислокувався біля м. Летичів (Завальнюк, 2012: 124–125; Красносілецький, 2020: 74–75). Згодом Голюк приєднався до Гольчевського (Поділля, 2015: 486). Тоді повстанці вимушені були вдатися до оборони. Голюк та Кохан, а також ще 26 вершників від'їжджали від загону Гольчевського ще в районі Радівецьких хуторів. Вони попрямували в район м. Ялтуш-

ків, де двічі вступали у бій з червоноармійцями 27 серпня. 30 серпня повстанська група Голюка та Кохана прямувала до с. Слобода-Ходацька, де повстанці зустрілися з отаманами Лісовим та Ковальським. Надавши їм накази, група Голюка та Кохана попрямувала в с. Шелехове, де вступила в сутичку з червоноармійцями. Потім ці повстанці вирушили в бік радянсько-польського кордону, ймовірно, долучившись до загону Гольчевського (Поділля, 2015: 486). Тоді Голюк завітав до колишньої дружини. Олександра просила Якова більше не приходити, бо вони вже розлучені (Завальнюк, 2012: 196; Красносілецький 2026: 215).

На початку вересня 1922 р. до загону Голюка вербувалося чимало осіб. Зокрема, 25 осіб із с. Женишківці, 30 осіб із с. Явтухи ще декілька із с. Гармаки тощо. В першій половині жовтня із-за кордону прибули П. Погиба та В. Богданенко. Вони переправили частину повстанців Голюка в складі 18 осіб у супроводі Коростовського та Карабчевського. Погиба, Богданенко, Голюк і Дмитришин 13 жовтня здійснили напад на економію Верхньоолчедаївського цукрового заводу. 15 вересня були у с. Вендичани, де розпитували про кількість охоронців місцевого цукрового заводу. Далі повстанці вирушили у напрямку до містечка Снітків, 18 жовтня передислокувалися в район міста Ярмолинці Подільської губернії, де вбили двох проїжджаючих червоноармійців. 20 жовтня ці четверо повстанців вчинили напад на двох проїжджаючих співробітників прикордонного посту. Одного з прикордонників було поранено (Красносілецький, 2020: 85–86).

У 1922 р. р. Яків організовував дві зустрічі зі своєю колишньою дружиною. Ще двічі Олександра через погрозливі записки, носила йому в ліс продукти. Яків просив Олександрю їхати з ним за кордон. Не бажаючи цього, вона залишила с. Женишківці і попрямувала до сестри в м. Ольгопіль. Не заставши її вдома, на два місяці зупинилася у шурина Данильцева. Далі Олександра попрямувала у м. Кам'янець-Подільський, де жила на кошти, які отримувала за рахунок власної праці. Повернулася додому у с. Женишківці аж у 1924 р. (Завальнюк, 2012: 196–197; Красносілецький 2026: 215).

З 1923 р. Я. Голюк разом з Я. Гольчевським здійснював рейди з Польщі в Україну.

1 липня 1923 р. радянський кордон неподалік від с. Теремківці перейшла група Гольчевського чисельністю 20 осіб, яка складалася з трьох підгруп. Однією із них командував Голюк. Повстанці рухалися без поспіху, переважно вночі. Біля с. Свіршківці вони зупинилися на відпочинок.

Група Голюка відділилася у Вишнівецькому лісі чи на хуторах й вирушила до с. Балин. В складі шести (семи) осіб вона попрямувала в Новоушицький, Кам'янецький повіти Подільської губернії. Вона мала б проводити підпільну роботу в південній частині Поділля, в Одеській та Херсонській губерніях (Красносілецький, 2020: 91).

21 липня близько 30 повстанців проходили через с. Нова і Стара Гута, Майдан-Мординський, пізно ввечері – в районі х. Згар (неподалік м. Вовковинці), вночі – с. Нова Гута, ліс біля с. Варінка (околиця м. Вовковинці), біля с. Козачки, хутора Шведа і Городисько (неподалік м. Вовковинці). Ймовірно це був загін Голюка, оскільки далі він попрямував у Кам'янецький округ (Красносілецький, 2020: 93).

30 липня в с. Слобода-Ходацька чекістам здався Огородник, який дав свідчення проти Голюка, отримав отруту, якою мав отруїти свого отамана. Група Голюка перебувала в районі м. Жмеринка. В середині серпня 1923 р. троє повстанців з цієї групи біля містечка Ялтушків Могилів-Подільського повіту заволоділи тачанкою, а 15 серпня 1923 р. вони разом з Голюком зупинилися в лісі біля с. Нетечинці, що неподалік містечка Віньківці.

20 серпня 1923 р. Яків Голюк видав друком звернення до віруючих християн із закликом не підтримувати комуністичну владу, яка заперечувала існування церкви. 2 вересня четверо повстанців у Вендичанському лісництві були виявлені відпівдальниками із с. Татаріски. Повстанці зачитали їм антибільшовицьку прокламацію із закликом підняти повстання в усій Правобережній Україні. Змусивши селян кричати, кликати на допомогу, вони з пострілами зникли у лісі. Група повстанців чисельністю в п'ять осіб в ніч з 4 на 5 вересня здійснила напад на Ялтушківську селекційну станцію, а наступної ночі – с. Бриїдівка. 12 вересня група Голюка в складі шести вершників тероризувала службовців радгоспу в районі містечка Снітків. В цьому ж населеному пункті 23 вересня четверо повстанців, на знак помсти за облаву повстанців, вбили міліціонера і відпівдальника. В ніч з 23 на 24 вересня група Голюка чисельністю дев'ять осіб переховувалася в лісах південніше с. Михайлівці. 26 вересня кількістю в десять осіб його бійці здійснили напад на економію с. Котюжани Могилів-Подільського повіту. Повстанці на чолі з Голюком діяли в Могилівському та Кам'янецькому повітах до кінця вересня 1923 р., а потім перейшли у межі Польщі (Красносілецький, 2020: 94–95). Причиною цього могла бути активна робота співробітників ДПУ у вересні 1923 р. Видаючи себе за колиш-

ніх повстанців, вони спілкувалися з цивільними людьми, входили до них у довіру, прагнучи знайти Голюка (Поділля, 2015: 462–463, 473–475).

Дружина Голюка Кириаченко Олександра Теофілівна попри розлучення, 30 липня 1924 р. була заарештована і вислана на три роки за межі України.

У березні 1925 р. Голюк повернувся, щоб продовжувати боротьбу (Коваль, 2000: 238). В ніч з 2 на 3 квітня 1925 р. повстанці на чолі з Голюком здійснили напад на с. Житники Муровано-Курилівецького району. В ніч з 2 на 3 травня 1925 р. вісім бійців очолювані Голюком дислокувалися в районі с. Курашівка. Далі вони попрямували в с. Лісові Берлинці, де зруйнували селянський будинок, шукали радянських службовців. У цьому селі повстанці залишили записку: «Хай живе вільна Україна! Хай живуть мужики! Хай живе батько Петлюра!» (Коваль, 2000: 222–223).

На еміграції (в Польщі) Яків Голюк прийняв нове прізвище – Малинівський. Працював у канцелярії адвоката Богдана Савчака у м. Щирці, що неподалік Львова, одночасно був інструктором позашкільної освіти (Коваль, 2000: 238). У 1926 р. польська влада вислила Голюка на Лемківщину, де у с. Злоцькому він працював на господарстві пароха Івана Качмаря та очолював місцевий кооперативний рух (Коваль, 2000: 239).

Агітатори за повернення Голюка на Поділля возвеличували його як отамана, розповідали про українізацію, закликали повернутися у рідний край, ніби більшовики пробачать його.

У новорічному вітальному листі до брата Олексія від 22 грудня 1925 р. Яків писав: «Що там большевики про мене не думають і як би вони не милили очі, а все ж таки мене вони до себе не привернуть, і поки не буде Україна самостійною, то доти зватиму їх злодіями, хриstopродавцями і проситись у них не буду, хоча б прийшлося вмирати на чужині» (Коваль, 2000: 239). Брата отамана Я. Голюка, Олексія, органи ДПУ в 1927 р. заарештували і вислали (Завальнюк, 2005: 39). Двох братів Якова, Никанора та Івана, заарештували і відправили у заслання у 1930 р. (Коваль, 2000: 238).

У 1941–1942 роках сотник Яків Голюк консультував отамана Поліської Січі Бульбу-Боровця у питаннях партизанської тактики. У своїх споминах «Армія без держави» Тарас Бульба-Боровець

згадав нараду у Варшаві 2 січня 1942 р. з Андрієм Лівіцьким, в якій взяв участь і «сотник Малинівський», неофіційний спостерігач Андрія Лівіцького в окупованому німцями Києві, з якого сотник повернувся у грудні. Участь у нараді також взяли полковники Михайло Садовський, Микола Чеботарів, Аркадій Валійський та сотник Шевченко. Свідчення Бульби-Боровця про перебування Якова Голюка в Києві збігається з родинною легендою Олега Майборода, що Олена Рабінчук і Яків Голюк вінчалися в Андріївській церкві м. Києва. Олена була молодша від свого чоловіка приблизно на 20 років. Напевно, через відступ німців Яків Голюк і вивіз свою молоду дружину в Галичину. У 1942–1943 рр. молоде подружжя жило неподалік Львова, у м. Комарно, де Олена Федорівна працювала провізором та завідувала аптекою. 30 червня 1944 р. в їхній родині, в Дрогобицькому пологовому будинку, народилася донька Оксана. У 1963 р. Я. Голюк помер у м. Львові. Поховали Якова Голюка на Личаківському цвинтарі, обличчя покрили малиновою китайкою. Могила зберіглася до наших днів. В родині збереглися його фотографії, побутовий щоденник, вигадана біографія, листи за 1959–1960 роки (Майборода).

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи, варто зазначити, що Яків Голюк – це активний учасник та організатор національно-визвольних змагань, у яких він брав участь з 1921 по 1925 рр. Повстанці відчайдушно боронили Поділля від засилля більшовиків. Це сприяло розлученню Якова з Олександрою Феофанівною Кириаченко, з якою він був у шлюбі з 1918 по 1922 рр. Вдруге Яків одружився з Оленою Федорівною Рабінчук (1942 по 1963 рр). Маємо мізерні факти життєвого шляху Якова поза його участю у повстанському русі. Яків Голюк був консультантом Тараса Боровця у питаннях партизанської тактики, долучався до політичних справ. Однак, залишається не відомим життєвий шлях Якова в повоєнний період.

Грунтовне дослідження вказаної проблеми є перспективою подальших пошукових розвідок у кожному періоді біографії Якова Голюка, до яких слід долучатися родичам відважних повстанців, науковцям, педагогам та їх вихованцям. Адже українці мають знати свою історію, любити Українську державу, пишатися перед світовою громадськістю її славним, легендарним минулим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гальчевський-Войнаровський, Я. Проти червоних окупантів. В 2 ч. Краків: Українське видавництво, 1941. Ч. 1. 205 с. Ч. 2. 162 с.
2. Завальнюк, К.В. Провісники волі: [повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-і роки XX ст.)]. Літин: Літинська райдрукарня, 2005. 351 с.
3. Завальнюк, К. В. & Стецюк, Т. В. Яків Гальчевський у документах епохи. Кам'янець-Подільський : Медобори, 2012. 224 с.
4. Коваль, Р. Отаман святих і страшних. Київ : Просвіта, 2000. 288 с.
5. Коваль, Р. Яків Орел-Гальчевський. Боротьба і філософія боротьби. Київ : Історичний клуб «Холодний Яр». Видавництво «Орієнтир», 2017. 128 с.
6. Красносілецький Д. Арешт і допит О. Кириаченко – дружини отамана Я. Голюка. *Краєзнавство в умовах війни росії проти України: II краєзнавчі читання в пам'ять професора Лева Баженова: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 29 травня 2026 р.)* / [ред. кол.: В. Адамський (гол.), В. Прокопчук (заст. гол.), К. Чабан (заст. гол.), С. Баженова (відп. ред.), Ю. Блажевич, К. Бурдуваліс, О. Завальнюк та ін.]. Хмельницький: ФОП Стрихар А. М., 2026. С. 213–217.
7. Красносілецький Д. П. Життєвий шлях і політична діяльність Я. Гольчевського (1894–1943) : монографія. Вид. 2-ге, випр. і доповн. Хмельницький: ХНУ, 2020. 138 с.
8. Майборода О. Нове про отамана Якова «Байду»-Голюка. URL: <https://nezboryma-naciya.org.ua/show.php?id=793/> (дата звернення: 15.06.2026).
9. Поділля і Південно-Східна Волинь в роки Української революції (1919–1921) і повстанського руху під проводом Я. Гальчевського (1921–1924) : збірник документів і матеріалів / [упоряд.: В. Г. Байдиш, О. М. Завальнюк, Ю. В. Олійник, В. В. Галатир, Т. Д. Павлушніна]. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2015. 536 с.

REFERENCES

1. Holchevskiy-Voyinarovskiy, Ya. (1941). Proty chervonykh okupantiv [Against red invaders]. In 2 parts. Krakiv : Ukrainke vydavnytstvo, Ch. 1. 205 s. Ch. 2. 162 s. [in Ukrainian].
2. Zavalnyuk, K. V. (2005). Provisnyky voli : [povstanskyi ruh na Podilli u personaliyah (20-I roky XX st.)] «Harbingers of Freedom: The Insurgent Movement in Podillia in Personalities (1920s)». Lityn: Litynska rayidrukarnya. 351 s. [in Ukrainian].
3. Zavalnyuk, K. V. & Stetsyuk, T. V. (2012). Yakiv Halchevskiy u dokumentah epohy. [Yakiv Halchevskiy in the documents of epoch]. Kamyanets-Podilskyi : Medobory, 224 s. [in Ukrainian].
4. Koval, R. (2000). Otaman svyatyh i strashnyh [Ataman of saint and frightful]. Kyiv : Prosvita, 288 s. [in Ukrainian].
5. Koval, R. (2017). Yakiv Orel-Halchevskiy. Borotba i filosofia borotby. Kyiv : Istorychny klub «Kholodnyi Yar». Vydavnytstvo «Orientyr». [Fight and philosophy of fight]. Kyiv : is the Historical club «Cold Ravine». Publishing house «Reference-point», 128 s. [in Ukrainian].
6. Krasnosiletskyi, D. P. (2026). Aresht I dopyt O. Kyryyachenko – druzhyny otamana Ya. Holyuka [An arrest and interrogation of O. Kyryyachenko are wives of ataman Ya. Holyuk]. *Krayeznavstvo v umovah viyny rosiyi proty Ukrainy: II kraysnavchi chytannya v pamiat professoraLeva Bazhenova: materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Khmelnytskyi, 29 travnya 2026 r.)* / [red. kol.: V. Adamskyi (hol.), V. Prokopchuk (zast. hol.), K. Chaban (zast. hol.), S. Bazhenova (vidp. red.), Yu. Blazhevyeh, K. Burduvalis, O. Zavalniuk ta in.]. Khmelnytskyi : FOP Stryhar A. M., 2026. S. 213–217 [in Ukrainian].
7. Krasnosiletskyi, D. P. (2020). Zhettievyi shlyah I politychna diyalnist Y. Holchevskogo [A course of life and political activity of Ya. Holchevskogo (1894–1943)]. Vyd. 2, vypr. i dopovn. [in Ukrainian].
8. Mayiboroda O. Nove pro otamana Yakova «Bayidu-Holuka» [New about the ataman of Yakiv «Bayida-Holuk»]. URL: <https://nezboryma-naciya.org.ua/show.php?id=793/> (accessed on: 15.06.2026). [in Ukrainian].
9. Podillia i pivdenno-skhidna Volyn v roky Ukrainkoi revoliutsii (1919–1921) I povstanskogo rukhu pid provodom Y. Holchevskogo (1921–1924) : zbirnyk dokumentiv I materialiv / ofuporyadnyk V.H. Bayidych ta inshi. [Podillya and South-east Volyn in the years of Ukrainian revolution (1919–1921) and insurgent motion under the direction of Ya. Holchevskogo (1921–1924) : collection of documents and materials / of V. H. Bayidych and other]. Kaminets-Podilskyi : PP «Medobory-2006», 2015. 536 s. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 17.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

